บทความวิชาการ เรื่อง อาจารย์พยาบาล: ความท้าทายต่อสมรรถนะส่วนบุคคล

Nursing Faculty: Challenging the Personal Competency

สุพิศ	**รุ่งเรืองศรี**	**ค.ม.***	**Supit**	**Roongruangsri**	**M.Ed***
อุดมรัตน์	**สงวนศิริธรรม**	**ค.ม.****	**Udomrat**	**Sngounsiritham**	**M.Ed.****

บทคัดย่อ

เนื่องจากปัจจุบันนี้มีการขาดแคลนพยาบาลเกิดขึ้นทั่วโลก จากสาเหตุหนึ่งคือ การมีอาจารย์พยาบาลไม่เพียงพอต่อการผลิตพยาบาล บทความนี้จึงต้องการเชิญชวนให้พยาบาลที่มีคุณสมบัติเหมาะสมให้เปลี่ยนมาเป็นอาจารย์พยาบาล โดยให้ข้อคิดที่เกี่ยวกับลักษณะงานของอาจารย์พยาบาลและการเตรียมตัวเพื่อทำงานเป็นอาจารย์พยาบาล รวมทั้งแนะนำให้เห็นถึงสภาพการของการศึกษาพยาบาลในยุคปัจจุบันที่จะมีผลกระทบโดยตรงต่อการทำงานของอาจารย์พยาบาล ซึ่งเป็นการผลิตคนเพื่อออกไปประกอบวิชาชีพที่เกี่ยวข้องกับชีวิตและความปลอดภัยของมนุษย์ ทั้งนี้เพื่อช่วยให้พยาบาลที่ประสงค์จะมาเป็นอาจารย์พยาบาลได้มีข้อมูลประกอบการตัดสินใจได้อย่างรอบคอบมากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: อาจารย์พยาบาล สมรรถนะส่วนบุคคล

Abstract

Today's global nursing shortage is critical due to insufficient nursing faculty members to produce nurses. This article aims to invite qualified registered nurses to be nursing faculty member by providing notions related work characteristics for faculty member position and preparation to work as a faculty member. In addition, situations in nursing education also are recommended. It has direct impact on the job of faculty members because it involves with producing nurses whose their jobs are related to human lives and safety. It would be helpful for registered nurses to make a good and critical decision to become a nursing faculty member.

Key words: Nursing faculty, Personal competency

* *ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*

* *Assistant Professor, Faculty of Nursing, Chiang Mai University*

** *รองศาสตราจารย์ ข้าราชการบำนาญ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*

** *Associate Professor, Retired Person, Chiang Mai University*

บทนำ

ขณะเป็นเด็กผู้หญิงเล็กๆ มักถูกผู้ใหญ่ถามว่าโตขึ้นหนูจะเป็นอะไร คำตอบที่พบได้เสมอคือ จะเป็น “คุณครู” หรือไม่ก็จะเป็น “คุณพยาบาล” เพราะทั้งสองอาชีพนี้เป็นอาชีพที่เด็กผู้หญิงรู้จักดีมาตั้งแต่เล็ก แต่เมื่อเติบโตขึ้นและได้มีโอกาสนำอาชีพทั้งสองนี้มาผสมผสานกันจะพบความลงตัวอย่างพอดีในอาชีพการเป็น “อาจารย์พยาบาล” ซึ่งอาจเป็นที่มาของการตั้งความใฝ่ฝันของผู้ที่เข้ามาเรียนวิชาชีพการพยาบาลหลายๆ คน ที่จะดำเนินอาชีพทั้งสองอย่างนี้ให้ประสบผลสำเร็จ

เมื่อมีโอกาสได้เข้ามาเรียนการพยาบาล จะพบว่าผู้ที่รักการเป็นพยาบาลจะรู้สึกภูมิใจทุกครั้งที่มีผู้ถามว่าทำงานอะไร เพราะจะได้ตอบอย่างภาคภูมิใจว่าทำงานเป็น “พยาบาล” แต่ก็อาจรู้สึกช็อกได้เมื่อเจอกับคำถามที่สุดพิสดารเมื่อจะมาเป็นอาจารย์พยาบาลว่า คุณจะเลิกอาชีพพยาบาลแล้วหรือ? เพราะคนส่วนใหญ่จะรู้จักพยาบาลในรูปแบบของการทำงานในโรงพยาบาลเป็นสำคัญ ที่ต้องแต่งกายด้วยยูนิฟอร์มสีขาว คล้องหูฟัง (stethoscope) ไว้รอบคอและติดป้ายชื่อพยาบาลเท่านั้น และทำงานหลักคือ การดูแลผู้ป่วยโดยผลัดเปลี่ยนเวรกันตลอดเวลา 24 ชั่วโมง สังคมจึงไม่เข้าใจว่างานการพยาบาลยังมีอีกหลากหลายสาขา (specialties) และงานการเป็นอาจารย์พยาบาลก็เป็นอีกสาขาหนึ่งที่มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าการดูแลผู้ป่วยโดยตรง (bedside nursing care) เพราะเป็นการผลิตพยาบาลที่ดีเพื่อไปให้การดูแลผู้ป่วยอีกต่อหนึ่ง จึงเป็นเรื่องที่มิใช่จะกระทำได้โดยง่าย

แต่การเปลี่ยนจากผู้ให้การพยาบาลไปเป็นอาจารย์พยาบาลนั้นก็มิใช่เรื่องที่จะตัดสินใจได้ง่าย เพราะอาจมีปัญหาและอุปสรรคบางประการ เป็นต้นว่าพยาบาลผู้นั้นอาจรู้สึกว่าขาดการเตรียมความพร้อมส่วนตัว หรือได้รับการท้วงติงจากบุคคลรอบข้างว่าควรไตร่ตรองให้รอบคอบอีกสักครั้งหรือไม่เพราะทราบมาว่าการทำงานเป็นอาจารย์พยาบาลนั้น มีลักษณะงานที่ยุ่งยากซับซ้อน ทำให้ต้องใช้เวลาส่วนตัวอย่างมากและที่สำคัญเป็นอาชีพที่มิได้มีรายได้ดีเหมือนการทำงานเพื่อเป็นผู้ชำนาญการพยาบาลเฉพาะทาง (Nurse Practitioner or Clinical Nurse Specialist) ในโรงพยาบาล ซึ่งเห็นได้ชัดเจนว่ามีงานทำและมีความก้าวหน้ามากกว่า

นอกจากนี้ยังพบว่างานการเป็นอาจารย์พยาบาลมีความยุ่งยากจนกระทั่งมีผู้ต้องการลาออกจำนวนมาก จากการศึกษาความต้องการออกจากงานของอาจารย์พยาบาล (รัชนี ศุจิจันทรรัตน์ และคณะ, 2012) พบว่าในสถาบันการศึกษาพยาบาลในประเทศไทย 10 แห่ง อาจารย์พยาบาลที่ทำงานเป็นอาจารย์มาแล้วเกิน 1 ปี จำนวน 390 คน มีมากถึงร้อยละ 55.64 ที่ต้องการลาออกจากงานในระยะ 1 ปีข้างหน้าและร้อยละ 65.6 ต้องการลาออกจากงานในระยะ 3 ปีข้างหน้า แสดงให้เห็นว่า อาจเกิดการขาดแคลนอาจารย์พยาบาลเพิ่มมากยิ่งขึ้นหากยังไม่รีบหาทางแก้ไข และทำนองเดียวกันเมื่อศึกษาความต้องการคงอยู่ในงานของอาจารย์พยาบาล พบว่าอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ (เจน เชอวา-มาเซนจีรา, เจน, รัตนาวดี ชอนตะวัน และฐิติณัฏฐ์ อัคคะเดชอนันต์, 2558) แต่อย่างไรก็ตามในการศึกษาความสนใจมาเป็นอาจารย์พยาบาลของนักศึกษาพยาบาลระดับบัณฑิตศึกษา ยังพบว่ามีผู้สนใจอยู่ในระดับสูงถึงร้อยละ 62 (เพชรสุนีย์ ทั้งเจริญกุล, บุญพิชชา จิตต์ภักดี และกุลวดี อภิชาติบุตร, 2558) ซึ่งอาจเป็นความหวังที่ดีที่ต้องใช้เวลาระยะหนึ่งในการสร้างความมั่นใจเพื่อเตรียมความพร้อมในการเป็นอาจารย์พยาบาลต่อไป

ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้จึงเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่ง ที่ทำให้เกิดการขาดแคลนอาจารย์พยาบาลของสถาบันการศึกษาพยาบาลทั่วโลก ส่งผลต่อการผลิตพยาบาลได้จำนวนไม่มากพอต่อความต้องการในการดูแลสุขภาพของประชากรโลก และทำให้เกิดการขาดแคลนพยาบาลอย่างต่อเนื่องตลอดมา แม้ว่าจะได้พยายามเพิ่มการผลิตโดยการพัฒนาวิธีการสอนในรูปแบบต่างๆ และนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ามาใช้อย่างหลากหลายแล้วก็ตาม เพราะการเรียนการสอนในวิชาชีพการพยาบาลจำเป็นต้องสร้างสมรรถนะของผู้เรียนทั้งด้านความรู้ทักษะและทัศนคติในการให้การพยาบาลที่มีคุณภาพ เป็นการเรียนการสอนที่ยอมให้เกิดความผิดพลาดมิได้ เพราะเป็นการฝึกปฏิบัติที่มีผลต่อชีวิตของผู้ป่วยโดยตรง จึงจำเป็นต้องใช้อาจารย์พยาบาลที่มีประสบการณ์

การสอนและมีจำนวนที่มากพอที่จะทำการสอนโดยสามารถถ่ายทอดคุณธรรมและจริยธรรมสู่ผู้เรียนได้ในเวลาเดียวกัน เพราะการประกอบวิชาชีพการพยาบาลจะประสบความสำเร็จไม่ได้เลยหากผู้ที่สำเร็จการศึกษาไปแล้วทำงานโดยขาดซึ่งคุณธรรมจริยธรรม

บทความนี้ต้องการให้ข้อมูลเพื่อเสนอแนะและเชิญชวนให้ผู้ที่มีความสนใจในการเป็นอาจารย์พยาบาลได้เข้าใจว่าอาจารย์พยาบาลทำงานอย่างไรซึ่งอาจไม่ยากเหมือนอย่างที่เคยคิด และควรเตรียมตัวอย่างไรหากประสงค์จะมาทำงานเป็นอาจารย์พยาบาล คำอธิบายเบื้องต้นนี้ก็คือ อาจารย์พยาบาลยังคงเป็นพยาบาลเหมือนพยาบาลโดยทั่วไป มีใบประกอบวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์ใบเดิม และยังคงสามารถให้การดูแลผู้ป่วยได้เช่นเดิม แต่ลักษณะการทำงานอาจเปลี่ยนแปลงไปบ้าง เช่น อาจไม่ต้องไปเช็ดตัวผู้ป่วย แจกยาฉีดยา ทำแผล หรือให้อาหารแก่ผู้ป่วย แต่ก็จะต้องสอนนักศึกษาที่จะเป็นพยาบาลให้สามารถกระทำสิ่งเหล่านี้ได้อย่างถูกต้อง ซึ่งถือเป็นการผลิตพยาบาลรุ่นเยาว์ให้สามารถเป็นพยาบาลที่ดีต่อไป แม้จะเป็นงานที่ยากแต่เป็นงานที่มีเกียรติอย่างยิ่งที่จะสอนให้นักศึกษาได้เรียนรู้ในสิ่งที่ไม่เคยรู้มาก่อน สาธิตให้เห็นถึงทักษะสำคัญของการพยาบาลแต่ละอย่าง ให้โอกาสนักศึกษาได้ฝึกทำตามและซักถามเมื่อไม่เข้าใจ ตลอดจนดูแลอบรมเพื่อให้นักศึกษาได้ฝึกปฏิบัติการพยาบาลกับผู้ป่วยจนกระทั่งสามารถทำงานได้โดยไม่เกิดความผิดพลาด

ชีวิตการเป็นอาจารย์พยาบาลอาจมีสิ่งดี ๆ เกิดขึ้นได้เช่นเดียวกับการทำงานกับผู้ป่วยโดยตรง เป็นต้นว่าการได้รับคำชื่นชมจากนักศึกษาและการสะท้อนว่าพวกเขามีความสุขกระตือรือร้นและรอคอยเพื่อจะมาเข้าชั้นเรียนในวิชาที่สอน (enjoyed coming to class) โดยบอกว่าตลอดภาคเรียนที่ผ่านมานี้ได้มีโอกาสเรียนรู้สิ่งที่มีประโยชน์ต่อการเป็นพยาบาลอย่างเต็มที่ นอกจากนี้ยังบอกด้วยว่าทุกคนดีใจที่ได้เรียนกับอาจารย์ที่มีจิตวิญญาณของการเป็นพยาบาลมืออาชีพอย่างแท้จริง คำชื่นชมเหล่านี้เป็นสิ่งที่มีคุณค่าอย่างยิ่งต่อชีวิตการเป็นอาจารย์พยาบาล หรือการได้เห็นความสำเร็จและความก้าวหน้าของนักศึกษา จากนักเรียนชั้นมัธยมปลายที่แทบจะทำอะไรไม่เป็นเลยได้สำเร็จการศึกษาเป็นพยาบาลที่สมบูรณ์แบบ สมตามความมุ่งหวังของผู้เรียนและการรอคอยของผู้ปกครอง ความสำเร็จเหล่านี้ก็เป็นความภูมิใจและพลังใจที่สำคัญในการทำงานของอาจารย์พยาบาลเช่นเดียวกัน จึงเป็นสิ่งที่สนับสนุนว่าการตัดสินใจเลือกอาชีพอาจารย์พยาบาลเป็นสิ่งที่ถูกต้องแล้ว เพราะเป็นการสร้างคนให้มีความสามารถที่จะไปช่วยผู้อื่นได้ทั้งนี้เพื่อทำให้คนทั่วโลกมีสุขภาพดีในที่สุด

การเลือกเป็นอาจารย์พยาบาล

การเลือกเป็นอาจารย์พยาบาลอาจเป็นการตัดสินใจครั้งสำคัญอย่างยิ่งในชีวิตการเป็นพยาบาลวิชาชีพของใครหลาย ๆ คน ถึงแม้ว่าการเป็นพยาบาลกับการเป็นอาจารย์พยาบาลจะรู้สึกใกล้เคียงกันและดูคล้ายคลึงกันอย่างมากและมากกว่าในสาขาอื่นๆ แต่ก็ควรต้องพิจารณาปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ดังเช่น

1. ความแตกต่างของเนื้องานและสภาพการทำงาน อาจมีอาจารย์ผู้ใหญ่บางคนตั้งคำถามกับพยาบาลที่ต้องการเปลี่ยนงานมาเป็นอาจารย์พยาบาลว่า “คุณแน่ใจแล้วหรือว่าจะสามารถสอนผู้อื่นให้ทำการพยาบาลได้ถูกต้องเหมือนอย่างที่คุณทำได้?” ทั้งนี้เพราะการทำงานด้วยตนเองนั้นง่ายกว่าการสอนให้ผู้อื่นทำแทนหลายเท่า พยาบาลหลายคนจึงชอบที่จะทำการพยาบาลทุกอย่างด้วยตนเองเพราะง่ายกว่าการสอนให้ผู้อื่นทำแทนให้ได้ดีเท่ากับตน และรู้สึกว่าการสอนเป็นเรื่องที่ยาก ดังประสบการณ์ของพยาบาลอาวุโสคนหนึ่งที่ได้รับเชิญให้สอนนักศึกษาปีที่หนึ่งซึ่งเพิ่งเริ่มเข้ามาเรียนการพยาบาล เป็นเวลา 1 ชั่วโมงในหัวข้อเรื่อง “การสร้างทัศนคติที่ดีในการทำงาน” ต้องใช้เวลาเตรียมการสอนเป็นสัปดาห์และทดลองสอนกับตนเองหลายครั้ง แต่เมื่อสอนจริงกลับต้องใช้เวลาเกิน 2 ชั่วโมงจึงจะสามารถอธิบายให้นักศึกษาเข้าใจได้ ทำให้รู้สึกว่าการสอนเป็นงานที่ยุ่งยากกว่าการให้การพยาบาลด้วยตนเอง (Montgomery, 2014)

2. ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง เนื่องจากในการเรียนการพยาบาลครั้งแรกตามหลักสูตรการศึกษาพยาบาลทั่วไป ทุกหลักสูตรมุ่งผลิตพยาบาลเพื่อให้การ

ดูแลผู้ป่วย (bedside nursing) เป็นสำคัญ และปลูกฝังให้พยาบาลทุกคนมีความรักในวิชาชีพของตนเองและภูมิใจในความสำเร็จในการดูแลผู้ป่วย จากผู้ป่วยหนักที่ไม่รู้สึกตัวจนกระทั่งเริ่มรู้สึกตัวและช่วยเหลือตนเองได้บ้าง ในที่สุดก็หายป่วยแข็งแรงขึ้น ช่วยเหลือตนเองได้ดีขึ้นและกลับบ้านได้ เหตุการณ์เช่นนี้ย่อมต้องเกิดขึ้นสักครั้งหนึ่งหรือหลาย ๆ ครั้งในชีวิตการเป็นพยาบาล จึงเป็นความรู้สึกที่ดี ๆ และเป็นความภูมิใจในการทำงาน เมื่อต้องเปลี่ยนลักษณะงานที่ไม่ได้อยู่กับผู้ป่วยโดยตรง ทำให้ต้องพิจารณาว่าแล้วความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองเช่นนี้จะยังคงมีอยู่อีกหรือไม่ (Stuesse, 2015)

3. ความสนใจในการเป็นอาจารย์ มีพยาบาลจำนวนมากที่ไม่เคยให้ความสนใจต่อการสอนของอาจารย์ขณะที่ตนเป็นนักศึกษา แต่จะสนใจเฉพาะเนื้อหาวิชาที่อาจารย์สอนเพียงเพื่อที่จะเรียนรู้และสอบให้ผ่านในวิชานั้น ๆ จึงไม่ทราบว่าอาจารย์ทำงานอย่างไร หรือนอกจากไม่สนใจแล้วยังอาจบอกได้ว่าในชีวิตนี้ไม่ต้องการที่จะเป็นอาจารย์อีกด้วย แต่เมื่อเวลาผ่านไปในการทำงานเป็นพยาบาลได้เพียงไม่กี่ปีก็อาจมีความจำเป็นที่จะต้องพลิกผันชีวิตการทำงานของตนเอง อาจเกิดเนื่องจากความจำเป็นทางครอบครัวหรือเหตุผลอื่นใดก็ตาม ทำให้กลับมองเห็นอาชีพอาจารย์พยาบาลเป็นทางเลือกที่ดีมากทางหนึ่ง คำแนะนำสำหรับบุคคลกลุ่มนี้คือ ควรต้องหาเวลาที่จะทำการศึกษาว่าอาชีพนี้คืออะไร ทำงานอย่างไร และสัมผัสอย่างแท้จริงโดยทดลองทำดู เสร็จแล้วประเมินผลว่าตนเองชอบหรือไม่ เพื่อประกอบการตัดสินใจเลือกก่อนที่จะไปทำงานจริง (Helfenberger & Hill, 2011)

ดังนั้นการตัดสินใจเลือกเป็นอาจารย์พยาบาลจึงควรพิจารณาอย่างรอบคอบ เนื่องจากการเปลี่ยนจากพยาบาลที่ทำงานเน้นการดูแลผู้ป่วยโดยตรงมาเน้นหนักในการสอน เพื่อผลิตพยาบาลรุ่นใหม่ไปดูแลผู้ป่วยแทนตนนั้นคงเป็นเรื่องที่ไม่ง่ายนัก แต่ก็เป็นความท้าทายซึ่งเชื่อว่าพยาบาลทุกคนจะทำได้ดีหากมีความตั้งใจที่จะทำอย่างแท้จริง

การเตรียมตัวเพื่อเป็นอาจารย์พยาบาล

การเตรียมตัวเบื้องต้นของพยาบาลที่สนใจในการเป็นอาจารย์พยาบาล คงไม่พ้นเรื่องประสบการณ์และความชำนาญในการปฏิบัติการพยาบาล (clinical competency) ซึ่งแต่ละคนอาจมีวิธีการที่ไม่เหมือนกัน บางคนอาจจะสั่งสมประสบการณ์จากการทำงานหลายแผนก เช่น เริ่มต้นทำงานในแผนก อายุรกรรมและทำงานได้ 3 ปีก็ขอย้ายไปทำงานในแผนกศัลยกรรมอีก 2 ปี ต่อมาย้ายไปอยู่แผนก ออร์โธปิดิกส์อีก 3 ปี ทั้งนี้เพื่อสั่งสมประสบการณ์ก่อนการไปศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น เพื่อเลือกเป็นอาจารย์พยาบาลในสาขาที่ตนเองต้องการ แต่ก็อาจมีพยาบาลอีกจำนวนหนึ่งที่ต้องการเลือกเป็นผู้บริหารการพยาบาลหรือผู้ชำนาญการพยาบาลเฉพาะทางในโรงพยาบาลต่อไป อย่างไรก็ตามประสบการณ์ในการทำงานเหล่านี้มีคุณค่าอย่างยิ่ง โดยเฉพาะสำหรับผู้ที่ต้องการเปลี่ยนทางเดินชีวิตมาเป็นอาจารย์พยาบาล และควรมีการเตรียมตัวเพิ่มเติมในเรื่องอื่น ดังเช่น

1. การศึกษาต่อในระดับบัณฑิตศึกษา (graduate study) เนื่องจากเป็นคุณสมบัติเบื้องต้นของการเป็นนักวิชาการที่สอนในระดับอุดมศึกษา ที่ต้องมีพื้นฐานความรู้เพียงพอต่อการแสวงหาความรู้เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่จะใช้ในการสอนเพื่อการประกอบวิชาชีพต่อไป ดังนั้นจึงต้องมีวุฒิขั้นต่ำคือ ปริญญาโททางการพยาบาล หรือปริญญาเอกทางการพยาบาลหรือสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง หากเรียนในหลักสูตรด้านการศึกษาพยาบาล (nursing education) โดยตรง จะช่วยให้ได้ความรู้และประสบการณ์ในการสอน จากพื้นฐานความรู้เกี่ยวกับจิตวิทยาการศึกษา หลักสูตรและการสอน การวัดและการประเมินผล การเรียนรู้ของผู้ใหญ่ และอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งได้มีโอกาสฝึกสอนกับอาจารย์พยาบาลพี่เลี้ยงที่มีความเชี่ยวชาญในการสอน จะช่วยสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้เรียนได้อย่างมาก แต่อย่างไรก็ตามผู้ที่สำเร็จปริญญาโททางการศึกษาพยาบาลทุกคนก็อาจมิได้เป็นอาจารย์พยาบาลหากเจ้าตัวไม่ต้องการ (Sredl, 2014)

2. ประสบการณ์ในการสอน (experienced teaching) เนื่องจากบทบาทหนึ่งของพยาบาลวิชาชีพคือการสอน ดังนั้นในการทำงานตามปกติของพยาบาลทุกคนก็ต้องทำการสอนอยู่แล้ว เช่น การสอนพยาบาลใหม่ การสอนการพยาบาลที่สำคัญของหอผู้ป่วย การสอน

ในการพัฒนาบุคลากร และการสอนผู้ป่วยในการทำการพยาบาลทุกวัน รวมทั้งการได้รับเชิญให้เป็นวิทยากรในการสอนการพยาบาลแก่นักศึกษาพยาบาลในชั้นเรียน ประสบการณ์เหล่านี้สามารถช่วยได้บ้างแต่อาจไม่เพียงพอต่อการตัดสินใจที่แท้จริงสำหรับพยาบาลที่มุ่งหวังจะเป็นอาจารย์พยาบาล เนื่องจากอาจเป็นการสอนในสิ่งที่ผิวเผินเท่านั้น จึงมีนักวิชาการหลายคนเสนอข้อคิดเห็นว่า หากต้องการมีประสบการณ์ในการสอนโดยตรงอาจทำได้ดังนี้

2.1 ลงทะเบียนเรียนเฉพาะวิชาการสอนในมหาวิทยาลัย ซึ่งสถาบันการศึกษาพยาบาลที่รับลงทะเบียนจะจัดอาจารย์ที่รับผิดชอบโดยตรง เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดทำหลักสูตรการศึกษาพยาบาล การทำลักษณะกระบวนวิชา รายละเอียดของเนื้อหาวิชาที่สอน การออกข้อสอบ การวัดและประเมินผล การมอบหมายให้นักศึกษาทำการศึกษาค้นคว้าอย่างอิสระและการทำรายงานการศึกษา รวมทั้งได้มีโอกาสทำงานคู่กับอาจารย์พี่เลี้ยง (mentor) และทำการฝึกสอนในบางหัวข้อ ซึ่งเป็นวิธีการที่ดีที่จะช่วยให้เห็นว่าการทำงานที่แท้จริงของอาจารย์พยาบาลเป็นอย่างไร ตรงกับความต้องการของตนเองหรือไม่ (Montgomery, 2014)

2.2 สมัครเป็นอาจารย์พยาบาลล่วงเวลา (part-time teachers) รับสอนเฉพาะรายวิชาใดวิชาหนึ่งโดยอาจสอนทั้งภาคทฤษฎีและฝึกปฏิบัติในโรงพยาบาลแห่งนั้นๆ ซึ่งในปัจจุบันนี้มีการนำวิธีการนี้มาใช้เพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ เนื่องจากสาเหตุของการขาดแคลนอาจารย์พยาบาลและความจำเป็นทางด้านกฎหมาย เพื่อการควบคุมดูแลการฝึกปฏิบัติงานของนักศึกษาพยาบาล ทำให้สถาบันการศึกษาพยาบาลหลายแห่งต้องขอความร่วมมือจากพยาบาลที่มีคุณสมบัติเหมาะสมมาทำหน้าที่นี้ เช่น พยาบาลจิตเวชจากโรงพยาบาลจิตเวชมาทำการสอนวิชาการพยาบาลจิตเวชทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ หรือพยาบาลจากห้องคลอดมาสอนและคุมนักศึกษาฝึกทำคลอด เป็นต้น ซึ่งเป็นโอกาสอันดีของพยาบาลเหล่านี้ที่จะได้พิจารณาตนเองว่า ต้องการเป็นอาจารย์เต็มเวลาหรือไม่ (Helfenberger & Hill, 2011)

3. สร้างความมุ่งมั่นและกำลังใจในการเป็นอาจารย์พยาบาล (intension and motivation) เนื่องจากงานของอาจารย์พยาบาลเป็นงานที่มีความแตกต่างจากงานด้านบริการพยาบาลที่ทุกคนคุ้นเคยมายาวนานทำให้พยาบาลหลายคนมองว่า “การสร้างคน” ให้เป็นทั้งคนเก่งและคนดีที่จะไปทำงานรับใช้สังคมเป็นงานที่ยุ่งยาก แต่หากได้ศึกษาประสบการณ์ของอาจารย์พยาบาลที่ประสบความสำเร็จในวิชาชีพแล้วอาจพบได้ว่า การทำงานของอาจารย์ทุกคนต้องผ่านประสบการณ์ที่ยากมากในชีวิตมาแล้วทั้งนั้น เพราะการเป็นอาจารย์พยาบาลคือ การอุทิศตนทั้งชีวิตให้แก่งานวิชาการ ที่จะนำไปใช้ในการสอน การวิจัย การบริการวิชาการแก่สังคม และการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ซึ่งเป็นทั้งภาระงานที่หนักและมีความยากมาก ดังนั้นจึงเป็นงานที่ท้าทายความสามารถของคนอย่างมาก ว่าคนที่จะทำได้นั้นต้องเป็นคนที่เก่งและดี ดังนั้นผู้ที่ต้องการเป็นอาจารย์พยาบาลจึงต้องให้กำลังใจตนเองว่าสามารถเป็นได้ทั้งคนเก่งและคนดี เพื่อให้มีความมุ่งมั่นทำงานในตำแหน่งนี้ให้สำเร็จและมีความสุขได้อย่างแท้จริง (Quinn, 2001) สิ่งจำเป็นที่ควรเรียนรู้เพื่อเป็นอาจารย์พยาบาล

การทำงานของอาจารย์พยาบาลในสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษา อาจารย์จะต้องเผชิญกับงานที่มีความหลากหลายอย่างมาก (variety of activities) ทั้งกิจกรรมที่ดำเนินการโดยบุคคลและกลุ่มบุคคล ซึ่งอาจารย์พยาบาลจะต้องทำงานเกี่ยวข้องด้วยทั้งทางตรงและทางอ้อม แต่โดยรวมแล้วจะเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับงานวิชาการเป็นสำคัญ ทั้งงานที่มีเวลาเตรียมตัวและงานที่เกิดขึ้นอย่างทันทีทันใด อาจารย์พยาบาลจึงต้องมีการเตรียมตัวให้พร้อมและมีความคล่องตัวสูงในการดำเนินกิจกรรมต่างๆเหล่านี้ตั้งแต่การสอนนักศึกษาจนถึงการทำวิจัยและการสร้างผลงานวิชาการ โดยไม่ลืมว่าการอุดมศึกษามุ่งหวังสร้างคนให้เข้าสู่บทบาทที่เหมาะสมกับอาชีพที่เลือกและสามารถประกอบอาชีพนั้นได้เป็นอย่างดี (vocational relevance) อาจารย์พยาบาลจึงต้องมีสมรรถนะพื้นฐานคือความเชี่ยวชาญในการปฏิบัติการพยาบาล (clinical competence in healthcare setting) ประกอบกับความเชี่ยวชาญในการทำงานด้านวิชาการในบทบาทของอาจารย์ระดับอุดมศึกษา

(academic competence in university setting) ซึ่งได้กำหนดไว้ชัดเจนแล้วว่าประกอบด้วย งานสอน งานวิจัย งานบริการวิชาการ และงานส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม

สิ่งที่อาจารย์พยาบาลต้องเรียนรู้และทำความเข้าใจ คือ การศึกษาพยาบาลในศตวรรษที่ 21 ที่นักการศึกษาพยาบาลจะต้องปรับบทบาทให้เหมาะสมกับสิ่งต่างๆ ที่เปลี่ยนแปลงอย่างมากในยุคนี้ เป็นต้นว่า ความรู้และเทคโนโลยีที่ทันสมัยและซับซ้อนซึ่งนิยมนำมาใช้ในการบริการสุขภาพเพิ่มมากขึ้น โครงสร้างประชากรโลกที่มีการเพิ่มอย่างก้าวกระโดดของผู้สูงวัยทั่วโลก สติปัญญาและการเรียนรู้เกี่ยวกับสุขภาพของประชาชนที่ต้องการเข้ามามีส่วนร่วมอย่างเต็มรูปแบบในการดูแลสุขภาพของตนเอง การดูแลสุขภาพที่ให้ความสำคัญต่อการส่งเสริมสุขภาพและการป้องกันความเจ็บป่วย ตลอดจนคุณธรรมและจริยธรรมของผู้คนที่เปลี่ยนไปทั้งผู้ให้บริการและผู้รับบริการ โดยเฉพาะผู้รับบริการต่างเรียกร้องคุณภาพและความโปร่งใสในการกระทำเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้สิ่งที่ทุกคนต้องเผชิญอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ คือการแข่งขันทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของคนทั่วโลกที่นับวันจะทวีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้น อาจารย์พยาบาลจึงจำเป็นต้องเรียนรู้และเข้าใจ เพื่อให้สามารถปรับตัวได้อย่างเหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงนี้ เพราะอาจารย์พยาบาลจะต้องทำการผลิตพยาบาลที่มีสมรรถนะสอดคล้องกับความต้องการของผู้รับบริการในยุคใหม่นี้ ทั้งด้านความรู้ความสามารถ การแสดงบทบาทและความรับผิดชอบรวมทั้งการจ้างงาน เพื่อให้มีรายได้ที่เหมาะสม ดังนั้นผู้ที่จะเป็นอาจารย์จึงควรเรียนรู้สิ่งต่างๆ ซึ่งเป็นสภาพการณ์ปัจจุบันของการจัดการศึกษาพยาบาล ดังนี้

1. พัฒนาการทำงานของตนเองให้เหมาะสมกับการเป็นอาจารย์พยาบาล โดยสร้างความเข้มแข็งอดทนและเชื่อมั่นในคุณค่าที่ตนเองยึดถือ (strong woman with enduring and strong values) หากเชื่อมั่นว่าการเป็นอาจารย์พยาบาลเป็นอาชีพที่เหมาะสมกับตนเอง สิ่งที่ต้องมีในการทำงานคือ ความยึดมั่นผูกพันกับงาน (strong commitment) ที่จะต้องทุ่มเทชีวิตจิตใจเพื่อเอาชนะต่อปัญหาและอุปสรรคต่างๆ โดยเชื่อมั่นว่าปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นอาจนำไปสู่สิ่งดีๆ ที่ตามมาอีกมาก หากเราได้เรียนรู้อย่างจริงจัง และเรียนรู้สิ่งต่างๆ จากประสบการณ์ในการทำงาน (experience is to know) โดยทำความเข้าใจทัศนคติของบุคคลรอบข้างเพื่อสร้างสรรค์การทำงานเป็นทีมให้เกิดความร่วมมือที่ดีต่อกัน และพยายามปรับปรุงวิธีการสอนโดยยึดหลักการสอนให้นักศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเองและสามารถช่วยตนเองได้ (experience based-learning) เพื่อพัฒนาการสอนของตนเองให้ประสบความสำเร็จเพิ่มมากขึ้น

2. เข้าใจลักษณะของหลักสูตรการพยาบาล (nursing curriculum) ที่ต้องมีการปรับปรุงอยู่เสมอเพื่อแสดงให้เห็นชัดเจนยิ่งขึ้นถึงการใช้ความรู้เชิงวิทยาศาสตร์และศิลปะศาสตร์ที่ทันสมัยในการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษา ซึ่งต้องมีองค์ความรู้ที่เฉพาะเจาะจงของวิชาชีพการพยาบาล และโดยเฉพาะหลักสูตรการเรียนการสอนในยุคศตวรรษที่ 21 ที่มุ่งเน้นให้ผู้สำเร็จการศึกษาเป็นพยาบาลที่สามารถคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหาได้ รวมทั้งมีความคิดสร้างสรรค์และมีทักษะในการติดต่อสื่อสาร (วิภาดา คุณาวิกติกุล, 2558)

3. ให้ความสำคัญต่อการวิจัยทางการพยาบาล (nursing research) เพื่อนำผลการวิจัยมาปรับปรุงและพัฒนาการพยาบาลอยู่ตลอดเวลา ด้วยระเบียบวิธีวิจัยและเทคโนโลยีที่ทันสมัยในการศึกษาวิจัยที่มีการดำเนินการโดยนักวิจัยระดับปริญญาโทและเอกทางการพยาบาล เพื่อให้ได้ความรู้ที่มีคุณค่าและสามารถนำความรู้ที่ได้รับมาสร้างเป็นองค์ความรู้ทางการพยาบาล

4. มีความพยายามในการขยายการศึกษาทางการพยาบาลในระดับบัณฑิตศึกษา (graduate education) ทั้งด้านความกว้างและความลึกในการศึกษาหาความรู้เพื่อให้สามารถผลิตผู้นำทางการศึกษาพยาบาลที่มีสมรรถนะในการทำวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ทางการพยาบาลเพิ่มมากขึ้น

5. ส่งเสริมการสร้างทฤษฎีการพยาบาล (nursing theory) เพิ่มมากขึ้น เพื่อช่วยพัฒนาองค์ความรู้ทางการพยาบาลให้มีหลักวิชาการและเหตุผลเชิงวิชาการที่สมบูรณ์เพื่อรองรับทุกกิจกรรมการพยาบาล ทั้งนี้เพื่อทำให้ง่ายต่อการเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาลในการสร้างความเข้าใจและนำไปใช้ในการดูแลผู้ป่วย

6. สนับสนุนการใช้หลักฐานเชิงประจักษ์ในการปฏิบัติการพยาบาล (evidence-based practice) ในยุคของการแข่งขันเพื่อคุณภาพในการดูแลผู้ป่วย การทำงานบนพื้นฐานของการใช้ความรู้เชิงประจักษ์ที่ได้ศึกษาค้นคว้าวิจัยมาแล้วเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อการพิสูจน์ข้อเท็จจริงต่างๆ ที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะในสภาพสังคมที่มีความซับซ้อนอย่างเช่นปัจจุบัน

7. มุ่งเน้นการใช้คุณธรรมและจริยธรรมในการปฏิบัติการพยาบาล (moral and ethical knowing) เมื่อโลกเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วและการแข่งขันเพิ่มมากขึ้นย่อมมีผลกระทบต่อศีลธรรมจรรยาของบุคคล แต่อย่างไรก็ตามคุณค่าของการพยาบาลยังคงเน้นการปฏิบัติต่อมนุษย์ด้วยพฤติกรรมจริยธรรมที่ดี ดังนั้นการสอนของอาจารย์พยาบาลจำเป็นต้องเน้นจริยธรรมเพิ่มมากขึ้น โดยสอนเนื้อหาวิชาไปพร้อมกับความรู้ทางด้านจริยธรรมในการสอนทุกบทเรียน

8. การขยายขอบเขตความรู้ของตนเอง (personal knowing or self-directed learning) เมื่อเทคโนโลยีมีการขยายตัวและความรู้ขยายขอบเขตอย่างรวดเร็ว การให้บริการพยาบาลจำเป็นต้องขยายตัวตามไปด้วย ดังนั้นแนวความคิดเดิมของการพยาบาลอาจไม่เพียงพอต่อการทำงาน การพยาบาลจำเป็นต้องมีการปรับตัวให้ทันต่อเหตุการณ์ของโลกที่เปลี่ยนแปลงไป พยาบาลทุกคนจึงจำเป็นต้องศึกษาหาความรู้อยู่ตลอดเวลาและเป็นความรู้ที่มีขอบเขตกว้างขวางขึ้น มิใช่แต่เพียงแต่ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการพยาบาลโดยตรงเท่านั้น ความสามารถในการสร้างพลังอำนาจในตนเองและการส่งเสริมให้ผู้อื่นมีพลังอำนาจในการศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองจึงเป็นเรื่องสำคัญของผู้ที่เป็นอาจารย์พยาบาลควรต้องกระทำ (Knowles, 1975)

9. การปรับตัวเข้ากับยุคพหุความจริง (multiple truths) โดยไม่ยึดติดกับสิ่งเดิมมากนักเพราะปัจจุบันสิ่งแวดล้อมรอบตัวเปลี่ยนแปลงไปรวดเร็วมาก ทำให้ความถูกต้องบางเรื่องกลับกลายเป็นความไม่ถูกต้อง ผู้ที่จะมีชีวิตรอดได้ในปัจจุบันจึงต้องเข้าใจกฎของความหมุนเวียนเปลี่ยนไป (uncertainty and changing law) และสามารถปรับตัวให้มีความสุขกับการเปลี่ยนแปลงหลักคิดและสภาพความไม่แน่นอนของสังคม โดยการคิดอย่างรอบคอบและใช้ประสบการณ์ที่ผ่านมาให้เป็นประโยชน์ต่องานในปัจจุบัน

10. การรู้เท่าทันเทคโนโลยีสมัยใหม่ (technological knowing) โดยเฉพาะเทคโนโลยีที่ใช้ในการดูแลผู้ป่วย เพื่อช่วยให้การใช้เทคโนโลยีเหล่านั้นเกิดประโยชน์ต่องานและการดำรงชีวิตโดยตรง และต้องระวังเพื่อมิให้เทคโนโลยีทำลายความมีคุณค่าของการพยาบาลที่พึงมีต่อผู้ป่วยในฐานะมนุษย์ (human being) การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วนี้ ทำให้เกิดจุดพลิกผันในการจัดการศึกษาโดยเฉพาะระดับอุดมศึกษาเพราะเป็นการจัดการศึกษาเพื่อผลิตผู้ประกอบอาชีพในสหัสวรรษใหม่นี้ (วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง และ อธิป จิตตฤกษ์ (ผู้แปล), 2554) โดยจำเป็นต้องสอนให้นักศึกษามีทักษะในการทำงานและการดำรงชีวิตอย่างอิสระ โดยมีจิตสำนึกต่อโลกและรู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น มีความยืดหยุ่นและสามารถในการปรับตัว มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และสามารถชี้นำตนเอง มีทักษะทางสังคมและเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม รู้จักการเพิ่มผลผลิตและมีความรับผิดชอบ รวมทั้งการมีภาวะผู้นำที่สมบูรณ์ (Tompkins, 2001)

การเรียนรู้สิ่งเหล่านี้จะช่วยให้ผู้ที่ประสงค์จะมาเป็นอาจารย์พยาบาลมีความพร้อมในการปรับตัวเพื่อสร้างสมรรถนะของตนเองให้มีความสอดคล้องกับการทำงานในตำแหน่งอาจารย์พยาบาลได้ดีขึ้น

บทสรุป

อาจารย์พยาบาลมีความสำคัญในการผลิตพยาบาลเพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนพยาบาลที่มีอยู่ทั่วโลก พยาบาลที่สนใจจะมาเป็นอาจารย์พยาบาลควรได้ศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับลักษณะงานในหน้าที่และความรับผิดชอบของอาจารย์พยาบาล ที่สำคัญคือการได้มีประสบการณ์ตรงในงานนี้เพื่อให้สามารถประเมินได้อย่างชัดเจนว่าเป็นงานที่ตรงกับความต้องการที่แท้จริงของตนเองหรือไม่ แม้ว่างานในตำแหน่งอาจารย์พยาบาลจะมีความยุ่งยากซับซ้อนอยู่บ้าง เนื่องจากเป็นงานของการสร้างคนเพื่อออกไปประกอบวิชาชีพการพยาบาลที่

เน้นความสำคัญของคุณธรรมและจริยธรรม และเป็นงานบริการที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของมนุษย์โดยตรง อย่างไรก็ตามก็เป็นงานที่สามารถสร้างความภูมิใจให้เกิดขึ้นได้เช่นเดียวกัน ดังนั้นผู้ที่จะเลือกมาเป็นอาจารย์พยาบาลจึงควรตรวจสอบปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งสภาพการปฏิบัติงานของอาจารย์พยาบาลในฐานะนักการศึกษาในระดับอุดมศึกษา เพื่อให้สามารถเตรียมสมรรถนะส่วนตัวให้สอดคล้องกับตำแหน่งงานและประสบความสำเร็จในการเป็นอาจารย์พยาบาลที่ดีต่อไป

เอกสารอ้างอิง

เชอวา-มาเซนจีรา, เจน, รัตนาวดี ชอนตะวัน และ ฐิติณัฏฐ์ อัคคะเดชอนันต์. (2558). ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความตั้งใจคงอยู่ในงานของอาจารย์พยาบาลประเทศสาธารณรัฐมาลาวี. *พยาบาลสาร, 42* (2), 139-151.

เพชรสุนีย์ ทั้งเจริญกุล, บุญพิชชา จิตต์ภักดี และกุลวดี อภิชาติบุตร. (2558). ความสนใจในการมาเป็นอาจารย์พยาบาลของนักศึกษาพยาบาลระดับบัณฑิตศึกษา. สืบค้นเมื่อ 3 กันยายน 2558. จาก http://cene.nurse.cmu.ac.th/naa/articles

รัชนี ศุจจันทรรัตน์ และคณะ. (2012). ปัจจัยทำนายความต้องการออกจากงานของอาจารย์ พยาบาล. *Journal of Nursing Science, 30* (2), 22-34.

วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง และ อธิป จิตตฤกษ์ (ผู้แปล). (2554). *ทักษะแห่งอนาคตใหม่: การศึกษาเพื่อศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ Openworlds.

วิภาดา คุณาวิกติกุล. (2558). การเรียนการสอนสาขาพยาบาลศาสตร์ในยุคศตวรรษที่ 21. *พยาบาลสาร, 42* (2), 152-156.

Helfenberger, M. & Hill, K. S. (2011). Don't underestimate the value of coach!. *Reflection on Nursing Leadership, 37(*4), Online 12/20/2011 By Sigma Theta Tau International. Retrieved March 12, 2014 from http://www.nursingsociety.org/

Knowles, M. (1975). *Self-directed learning.* New Jersey: Globe Fearon, Inc.

Montgomery. T. M. (2014). Who can't....teach?. *Reflection on Nursing Leadership, 39*(1), Online 3/17/2014 By Sigma Theta Tau International. Retrieved August 31, 2015 from http://www.nursingsociety.org/

Quinn, F. M. (2001). *Principles and practice of nurse education* (4th ed.). Cheltenham: Nelson Thornes Ltd.

Sredl, D. (2014). Education of an educator. *Reflection on Nursing Leadership,* 40(1) Online 6/20/2014. By Sigma Theta Tau International. Retrieved August 22, 2015 from http://www.nursingsociety.org/

Stuesse, E. (2015). I found happiness in the classroom!. *Reflection on Nursing Leadership, 41*(3), Online. 7/30/2015. By Sigma Theta Tau International. Retrieved October 25, 2015 from http://www.nursingsociety.org/

Tompkins, C. (2001). *"Nursing education for twenty-first century".* In Elizabeth Rideout. Transforming nursing education through problem-based learning. Massachusetts: Jones and Bartlett Publishers.